

Gönderilme Tarihi (Submitted) : 10.06.2022
Revizyon Tarihi (Revised) : 16.08.2022
Kabul Tarihi (Accepted) : 12.12.2022

TUREB
JOTOĞ

Turist Rehberliği Eğitiminde Türk İşaret Dili İncelemesi A Review of Turkish Sign Language in Tourist Guidance Education

Selin ALTUN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye
Istanbul University, Graduate School of Social Sciences, Turkey
E-Mail: altunselinn@gmail.com

Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Economics, Turkey
E-Mail: ikizilirmak@yahoo.com

Doç. Dr. Seçkin ESER

Kırklareli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Kırklareli University, Faculty of Tourism, Turkey
E-Mail: seckineser@outlook.com

Öz

Amaç ve Önem: İşitme engelli bireylerin turizm ve seyahat faaliyetlerine katılımları, diğer engelli bireylere göre sınırlı gereksinimlerle gerçekleştirilebilir. İşitme engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılımlarının daha az olması, turist rehberlerinin işaret dili bilme düzeylerinin yüksek olmaması ile ilintilidir. Bu araştırmanın amacı Türkiye’de yükseköğrenim düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren ön lisans, yüksekokul, fakülte ve Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile TUREB tarafından açılan sertifika programlarının ders müfredatlarının incelenerek işaret dili eğitimine yönelik herhangi bir ders olup olmadığının belirlenmesidir. Böylece, işitme engelli turistlerin aldıkları turist rehberliği hizmetinde işaret dili yeterliliğinin ortaya konması amaçlanmıştır. Turist rehberliği hizmetinin işitme engelli bireylere yönelik daha etkin verilebilmesi için yol haritası çizilmiştir.

Yöntem: Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemi temel alınarak doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada öncelikle turist rehberliği eğitimi ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Buradan yola çıkarak araştırmada kullanılan veriler üniversitelerin web sitelerinin ve ders müfredatlarının titizlikle incelenmesi yolu ile elde edilmiştir. 2020-2021 Eğitim-öğretim yılı sürecinde, Türkiye’de turist rehberliği alanında eğitim veren birimlerin ders müfredatlarında işaret dili dersi incelemesi yapılmıştır. Ayrıca TUREB tarafından verilen sertifika programları dersleri de incelenerek araştırmaya dahil edilmiştir.

Bulgular: Turist rehberliği eğitimi veren yükseköğrenim kurumları bünyesindeki 12 üniversitenin “Türk İşaret Dili” eğitimine seçmeli ders olarak müfredatlarında yer verdiği görülmüştür. Ayrıca ilgili konuda yapılan kavramsal araştırmada, çalışma sonuçları ve önerileri kapsamında, işaret dili bilen rehberlerin olması gerekliliğinin vurgulandığı açıkça görülmektedir.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: Araştırma, hem Türkiye turizmde önemli rol oynayan turist rehberlerinin eğitimine yeni bir bakış açısı kazandıracak hem de işitme engelli bireylerin seyahate katılmaları önünde sorun olarak görülen “Türk İşaret Dili” bilmeyen rehberlerin yetişmesine olanak sağlayacak öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turist rehberliği, eğitim, türk işaret dili, müfredat

Makale Türü: Araştırma makalesi

Abstract

Purpose and Importance: Participation of hearing impaired individuals in tourism and travel activities can be carried out with limited requirements compared to other disabled individuals. The participation of hearing-impaired individuals in tourism activities is less and level of sign language knowledge of tourist guides is not high. The aim of this research is to determine whether there are any courses for sign language education by examining the curriculum of the associate degree, college, faculty and certificate programs opened by TUREB with the permission of the Ministry of Culture and Tourism. Thus, it is aimed to reveal the sign language proficiency in tourist guidance service received by hearing impaired individuals. A road map has been drawn in order to provide tourist guidance services more effectively for hearing impaired individuals.

Methodology: Within the scope of the research, document analysis technique was used based on qualitative research method. In the research, a literature review on Tourist Guidance education was conducted. Based on this, the data used in the research were obtained through meticulous examination of the websites and curriculums of universities. During the 2020-2021 academic year, an examination of sign language courses was conducted in the curriculums of the units providing education in the field of tourism guidance in Turkey. In addition, the certificate programs given by TUREB were examined in the courses and included in the research.

Findings: It has been observed that some universities within the higher education institutions that provide tourist guidance education include “Turkish Sign Language” education as an elective course in their curricula. In addition, in the conceptual research on the subject, it is clearly seen that the necessity of having guides who know sign language is emphasized within the scope of the study results and recommendations.

Originality/Value: The research offers suggestions that will both bring a new perspective to the education of tourist guides, who play an important role in tourism in Turkey, and enable the training of guides who do not know “Turkish Sign Language”, which is seen as a problem for hearing-impaired individuals to participate in travel.

Keywords: Tourist guidance, education, turkish sign language, curriculum

Paper Type: Research article

Giriş

Turizm ve seyahat faaliyetleri, boş zamanın artması, eğitim seviyesinin yükselmesi, refah düzeyindeki artış, seyahat özgürlüğü (Kozak, Kozak & Kozak, 2010), yeni yerler keşfetme, öğrenme eğilimleri gibi unsurlar nedeniyle gelişmiş (Molla, 2020) ve insanları seyahat etmeye yönlendirmiştir. Dünyada ve Türkiye’de turizm ve seyahat faaliyetlerine katılma oranında yaşanan artışa paralel olarak engelli turistlerin de seyahat faaliyetlerine katılma oranları artmaktadır. Dünya üzerindeki tüm bireylerin insan onuruna yakışır seyahat etme hakları vardır (UDHR, 2021) ve seyahat etmek, engelli ve engelsiz bireyler için ortak bir ihtiyaçtır. Bu durum, engelli bireylerin de sosyal hayat, seyahat ve turizm faaliyetlerine katılımının sağlanma gereğini vurgulamaktadır (Murray & Sproats, 1990; Freeman & Selmi, 2010). Nitekim Dünya nüfusunun yaklaşık %15’ini engelli bireyler oluşturmaktadır (Türkmendağ & Türkmendağ, 2020) ve Dünyada 1 milyarın üzerinde farklı engelleri olan bireylerin yaşadığı düşünülmektedir (Yıldız, Yıldız & Karaçayır, 2017). Avrupa ve Amerika’daki engelli nüfusu 100 milyonun üzerindedir (Burnett & Bender-Baker, 2001). Türkiye’de ise, 2021 nüfus verilerine göre, %1,1 işitme engelli bireyler yaşamakta (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022) ve “İşaret Dili” bilen rehberlerin olmayışından dolayı turizm faaliyetlerine az veya hiç katılmamaktadırlar. Ayyıldız ve diğerleri (2014) araştırmasında, engelli bireylerin de engel sahibi olmayan bireyler kadar engelsiz tatil yapabilmeleri için, turizm sektörü bünyesinde bulunan tüm işletmelere ve çalışanlara önemli görevlerin düşeceğini vurgulamaktadır. Yukarıda bahsedildiği üzere; engelli bireylerin sayısı göz ardı edilemeyecek kadar fazladır ve engelli turizm pazarı hızla büyümektedir. Araştırmanın konusu olan işitme engelli bireyler için düzenlenen turlarda Türk İşaret Dili bilen rehberlerin olmayışından dolayı turizm faaliyetlerine az veya hiç

katılmamaktadırlar. Ayrıca sanılanın aksine engelli bireylerin gelir düzeyinin fazla olması turizm ve seyahat faaliyetlerinde yer alma olasılığını arttırabilir. (Ray & Ellen, 2003).

Turizm faaliyetlerinin odak noktasında olan turist rehberleri, turistlerin seyahatlerinde kilit role sahiptir. Turist rehberleri uluslararası platformda ülkesinin imajını oluşturmada ve olumlu yönde iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Turist rehberlerinin iyi bir eğitim alarak mesleğe başlamaları önem taşımaktadır (Şahin & Şahin, 2007). Dolayısıyla turist rehberlerinin mesleki bilgi ve beceri seviyelerinin yüksek olması ülkelerin imajının gelişmesine yol açmaktadır (Tetik, 2006). Turist rehberlerinin eğitimi göz önüne alındığında, rehberlerin sorumluluklarını ve görevlerini kapsayan yenilikçi bir yaklaşım benimsemeleri önemlidir. Türkiye’de ön lisans düzeyinde 28 ve lisans düzeyinde 39 üniversite turist rehberliği eğitimi vermektedir (Yükseköğretim Program Atlası, 2021). Ayrıca lisansüstü turist rehberliği eğitimi 21 üniversitede; 15 tezli yüksek lisans (Eser, 2020), 13 tezsiz yüksek lisans (Ak & Soybalı, 2021) türünde verildiği görülmektedir. Üniversitelerin bünyesinde bulunan ön lisans, yüksekokul ve turizm fakültesi düzeyinde verilen turist rehberliği bölüm sayısı ve önemi her geçen gün artmaktadır. Bu kadar önemli bir bölümün eğitim müfredatının da daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi önem taşımaktadır (Yenipınar & Kardeş, 2019).

Günümüzde turizm faaliyetleri tüm ülkeler için önemli bir konumdadır (Buhalis, Darcy & Ambrose, 2012) ve gelişmiş ülkeler kalkınma planlarında ya da turizme yönelik stratejilerinde turizm eğitimine yer vermektedirler. Bu bağlamda, her geçen gün önemi daha da artan turizm karşısında, turist rehberliği eğitimi de hızlı gelişen ve turizmde önemli rol oynayan konular arasında yer almaktadır. Alternatif turizm türlerinin artması ile turist rehberliği eğitiminde uzmanlık alanlarının ve müfredat içeriklerinin geliştirilmesi, turizmin gelişmesi açısından önemlidir. Özellikle erişilebilir turizm kapsamında turist rehberlerinin ve turizm personelinin bilinçlendirilmesi, eğitim sektörünün her düzeyinde, bilgi paketlerinde veya müfredatlarında engellilik konulu derslere yer verilmesi turizmin gelişmesine büyük fayda sağlayacaktır (Devile & Kastenholz, 2018). Engelli bireyler turizm ve seyahat faaliyetlerini değerlendirirken erişilebilirlik düzeyi açısından destinasyonun konumunu, ulaşımını, turizm işletmelerinin engellilere yönelik hizmetlerini, yardımcı teknolojilerin bulunmasını (baston, tekerlekli sandalye vb.) ve turizm personeliyle kolay iletişim kurmasını değerlendirmektedirler. Bununla birlikte, engelli bireyler erişilebilirliğe yönelik en önemli basamağı turistik bilgi (Kolodziejczak, 2019) ve kolay iletişim kurmak (Göktaş & Bulgan, 2016) olarak görmektedirler. Engelli bireyler, turist rehberlerinin eşlik ettiği turlara katılmayı diğer turlara göre daha olumlu bakmakta ve erişilebilir imkânlar (işaret dili bilen rehber, erişilebilir ulaşım vb.) sunulan turlara daha fazla ödeme yapmayı kabul etmektedirler (Lyu, 2017).

Alanyazında engelli bireylere yönelik yapılan; turizm kısıtları (Çizel & Çizel, 2014), motivasyonları (Özhan, 2017), engellilere yönelik tutumları (Tasa & Mamatoğlu, 2018), engellilik (Burcu, 2015), engellilerle iletişim (Göktaş & Bulgan, 2016), erişilebilir turizm için yapılan ve yapılacak olan uygulamalar (Akdu & Akdu, 2018), engellilerin sosyal model içerisinde değerlendirilmesi (Özgökçeler & Alper, 2010), bir ötekilik biçimi olarak engelli beden ve engellilik (Nazlı, 2012), konaklama işletmelerinin engelliler için olanakları (Ayyıldız, Atay, & Yazıcı, 2014) çeşitli çalışmalara rastlanmaktadır. İşitme engelli bireylere yönelik olarak yerli alan yazınında; işitme engelli turizmi: Dünya ve Türkiye potansiyeli (Yıldız, Yıldız, & Bozyer, 2018), işitme engelli bireylere dönük sosyal erişim programları (Külük, 2019), Türk İşaret Dili İncelenmesi (Karaca & Bayır, 2018) ve işaret diline katılan öğretmen adaylarının görüşleri (Akmeşe & Kayhan, 2017) araştırmalar bulunmaktadır. Yabancı alanyazında ise, engellilerin seyahat sırasında karşılaştıkları sorunlara (Neumann & Reuber, 2004; Packer, Packer, Mckercher & Yau, 2007; Yau, Mckercher & Packer, 2004), engelli bireylerin seyahat süreçleri, zorlukları (Darcy, 1998), işitme engelli bireylerin iletişim engelleri (Zajadacz & Sniadek 2013; Zajadacz (2014) üzerine çalışmalar yer almaktadır.

Baş (2016), seyahat ve turizm faaliyetleri düzenlenirken; işitme engelli bireylere yönelik “işaret dili bilen rehberler eşliğinde turlar” ve engelli bireylerle iletişim kurma konusunda turizm sektöründe yer alan işgörenlere eğitim verilmesinin önemini vurgulamaktadır. Baş & Ulama (2014), konaklama ve seyahat işletmelerinin tüm alanlarında işaret dili bilen personel olması gerekliliği araştırmanın bulguları arasındadır. Zajadacz & Sniadek (2013) işitme engelli bireylerin turizm ve seyahat faaliyetlerine katılımına yönelik teşviklerde ve ihtiyaçlarının belirlenmesinde en önemli unsur olan, iletişim engellerinin ortadan kaldırılması gerekliliğini söylerken Zajadacz (2014)’teki çalışmasında ise işaret dilinin yaygınlaşmasının önemini vurgulamıştır.

Turizm faaliyetlerinde engelli bireylere yönelik çeşitli kısıtlamaların olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan “2021-2030 Engelli Hakları Stratejisi” raporunda engelli bireylere yönelik yapılan sosyal dışlanma risk yükseldiği, seyahat, eğlence, sanat ve kültür gibi faaliyetlere sınırlı bir katılım olduğu ve iletişim kısıtlamalarının devam ettiği vurgulanmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği genelinde, yenilikçi eğitim ve öğrenimde referans olabilecek okul ortamının oluşturulması için çağrıda bulunmaktadır. İşitme engellilerin oy kullanması için işaret dilinde bilgi ve rehberlik yöntemleri ile seçim sürecine katılımlarını sağlamayı amaçlamaktadır (European Commission, 2021).

Araştırmanın temel amacı; ilk olarak, araştırmada, Yükseköğretim düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren kurumların müfredatları içerisinde “Türk İşaret Dili” dersinin yeri incelenmektedir. İkinci olarak, araştırma yaygın eğitim kapsamında TUREB tarafından verilen turist rehberliği eğitim müfredatında da Türk işaret dili eğitimine yönelik bir dersin yer alıp almadığının belirlenmesidir. Üçüncü olarak ise lisans düzeyinde turist rehberliği programlarına yol gösterici Türk İşaret Dili eğitimi için zorunlu/serbest seçmeli ders önerisinde bulunmaktadır.

1. Turist Rehberliği Eğitimi

Dünyada turist rehberliği eğitimi, ülkelere ve bölgelere göre değişkenlik göstermektedir. Bu ülkeleri incelediğimizde, örneğin Hırvatistan’daki turist rehberliği eğitimi, yükseköğretim kurulu tarafından düzenlenen bir kurs ile verilmektedir. Bu kursun içeriğinde, teorik bilgilerin yanı sıra uygulama dersleri de yer almaktadır (Lovrentjev, 2015). İngiltere’de, lisanslı turist rehber eğitimi, “Turist Rehberliği Enstitüsü” aracılığıyla yükseköğretim kurumları tarafından açılan kurs ile gerçekleştirilmektedir (Mason & Christie, 2003). Almanya’da da turist rehberliği eğitimi 6-9 aylık bir süreyi kapsayan kurslar aracılığıyla verilmekte ve kurs açma yetkisi ise, belediye, seyahat acentaları ve tur operatörlerindedir (Tanrısever, Bektaş & Koç, 2019). Diğer ülkelerden farklı olarak Fransa’da turist rehberliği eğitimi, eğitim bakanlığı bünyesinde bulunan okullarda (Eker, Kaya & Zengin, 2019) kurs olarak ve ülkelere göre farklılık gösteren turist rehberliği eğitimi, bazı ülkelerde daha uzun ve kapsamlı iken, bazı ülkelerde, daha esnek ve kısa süreli bir şekilde verilmektedir. Bu durumda her ülkedeki rehberin temel yeterlilik düzeylerinin farklılık gösterdiğini de söylemek mümkündür.

Türkiye’de turist rehberleri ilk dönemlerde, “tercüman rehber” olarak anılmaktaydı (Batman, Yıldırğan & Demirtaş, 2001) ve özellikle yabancı dili iyi konuşabilen azınlıklar görev yapmaktaydı. Turist rehberliği ile ilgili ilk resmi belgelere, Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1890 tarihinde yayımlanan 190 sayılı Nizamname’de rastlanmaktadır. Bu Nizamname amacı, tercüman rehber olarak görev yapan bireyleri ve rehberlik mesleğine başlayacak bireyleri denetim altında tutmaktır. Ne yazık ki; bu nizamnamenin yürürlüğe girmesine rağmen uygulama konusunda yetersiz kalmıştır. İkinci olarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra 1925 tarihinde tercüman rehberlere yönelik, “Ecnebi Seyyahlara Tercümanlık ve Rehberlik Edecekler Hakkında Kararname” ile daha geniş ve sıkı kurallar belirlenmiştir. Bu kararname, tercüman rehberlik mesleğine başlamak isteyen bireylere uymaları gereken kuralları sıralarken, rehberlik meslek eğitiminin de önemi

vurgulanmıştır (Çolakoğlu, Epik & Efendi, 2010). 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın kurulması, 1971 yılında turist rehberleri ile ilgili ilk 13945 sayılı "Tercüman Rehber Kursları ve Tercüman Rehber Yönetmeliği" yayımlanması, 1980 yılında ise İstanbul Rehberler Odasının kurulması profesyonel turist rehberliği için somut adımlardır. 1983 yılında; 1971 tarihinde yayımlanan yönetmeliğin adını "Profesyonel Tercüman- Turist Rehberliği", daha sonra 2005 yılında 16004 sayılı Resmi Gazetede "Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği" adıyla yayımlanmıştır. 2008 yılında da eklemeler ve güncellemeler yapılan yönetmelik, 2012 yılında 6326 sayılı "Turist Rehberliği Meslek Kanunu" Resmi Gazetede yayımlanarak son halini almıştır. 2013 ve 2014 yılında "Turist Rehberleri Yönetmeliği" nde güncellemeler yapılmıştır (Güven & İçöz, 2018). Ülkemizde turist rehberliği 2012 tarihinde 6326 sayılı "Turist Rehberliği Meslek Kanunu" kapsamında meslek olarak resmiyet kazanmıştır (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012). Gelişen turizm sektöründe ihtiyaç duyulan kalifiye çalışan, diğer endüstri kollarında olduğu gibi turist rehberliği alanında da ihtiyaç duyulmaktadır (Soykan, 2002). Turist rehberliğinin meslek olarak resmiyet kazanmasıyla, turist rehberliği bölümü öğrenciler tarafından ilgi görmesinin, meslek olarak turist rehberliğinin fazla tercih edilmesinin ve turist rehberliği eğitimiyle ilgili yeni bölümlerin açılmasının önünü açtığını söylemek mümkündür (Yenipınar & Kardeş, 2019).

Turist rehberi, ülkelerinin veya bölgenin tarihi ve kültürü hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olan (Soykan, 2002) turistlere bu bilgiler ışığında bölgeyi veya ülkeyi tanıtan (Aslan & Çokal, 2016), turistlerin tur öncesinde seçmiş oldukları dil ile iletişim kuran (Suardhana, Nitiasih & Putra, 2013), yasal işlemleri turistler adına yürüten (Türkmen, 2017) bireydir. Turist rehberliği mesleğini yapan çoğu birey diğer meslek dallarında çalışan bireylerden farklı olarak daha kapsamlı sorumluluklara sahiptirler (Kargiglioğlu, Bayram & Bayram, 2020). Bu nedenle, turist rehberleri tarihi ve kültürel bilgilerin yanı sıra sosyoloji, psikoloji, arkeoloji ve iletişim gibi çeşitli alanları da kapsayan nitelikli bir eğitim ile yetiştirilmesi gerekli görülmektedir (Eker, Kaya & Zengin, 2019). Son derece önemli olan turist rehberliği mesleği, en üst düzeyde nitelikli, günceli takip eden ve kendini güncelleyebilen, ülkesini hem yerli hem de yabancı turistlere karşı tanıttacak ve turun başlangıcından bitimine kadar geçen süre boyunca tur katılımcılarının her konudaki ihtiyaçlarını karşılayacak uzmanlığa sahip bireyler tarafından yapılmalıdır (Eker & Zengin, 2016). Bu bağlamda, turist rehberliği eğitiminin son derece önemli olduğu anlaşılmaktadır.

1995'te Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği'ne "Fakülte ve yüksekokullar bünyesinde açılan rehberlik bölümlerinden mezun olanlara Bakanlıkça yapılacak yabancı dil sözlü ve yazılı sınavında başarılı olmaları veya ÖSYM'ce yapılacak yabancı dil bilgisi seviye tespit sınavına katılarak en az (c) düzeyinde başarı sağlamaları halinde ayrıca tatbikat gezilerine katıldıklarını da belgelendirmeleri koşulu ile Bakanlıkça belge ve kimlik kartı verilir" ek madde ilave edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1986). Ek maddeyle Yükseköğretim Kurumu bünyesinde turist rehberliği eğitiminin verilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Yükseköğretim Kurumu bünyesindeki üniversiteler ön lisans ve lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi verilmeye başlanmıştır. Türkiye'de 1990 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı Başkent Meslek Yüksekokulu, 1997 yılında ise Erciyes Üniversitesi'ne bağlı Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu bünyesinde ilk kez turist rehberliği eğitimi lisans düzeyinde verilmeye başlanmıştır (Tolga, Korkmaz, & Atay, 2015). Yaygın eğitim kapsamında verilen turist rehberliği kurslar, 2012 Turist Rehberleri Meslek Kanunu ile sertifika programı adını alarak programların düzenlenmesi Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile TUREB'e verilmiştir (Çokışler, 2021). Böylelikle yaygın eğitim kapsamında verilen Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile TUREB tarafından açılan sertifika programları, üniversiteler bünyesindeki ön lisans ve lisans düzeyindeki turist rehberliği örgün eğitimi ile üç farklı eğitim tipi olarak günümüze kadar ulaşmıştır.

2012 yılında "6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu" kapsamında lisansüstü turist rehberliği eğitiminin de dâhil olmasıyla rehberlik eğitimi dört farklı düzeyde verilmeye başlanmıştır.

Dört farklı düzeyde verilen rehberlik eğitimi; Yükseköğrenim bünyesindeki üniversitelerin ön lisans, lisans, lisansüstü ve yaygın eğitim kapsamında verilen turist rehberliği sertifika programıdır (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012).

Turist rehberliği eğitimiyle ilgili programlarda eğitim şekli; ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyde verilmektedir. Ön lisans ve Lisans düzeyinde örgün ve ikinci örgün şeklindedir. Lisansüstü eğitim tezli ve tezsiz şekilde de yürütülmektedir (Çokişler, 2017). Yaygın turist rehberliği eğitimi ise, 2012 yılına kadar Kültür ve Turizm Bakanlığı kapsamında yürütülen meslek eğitim kurslarında verilmekteydi. 22 Haziran 2012 yılında Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu” turizm rehberliği bölümü dışındaki diğer programların birinden en az lisans mezunu olmak şartıyla Turist Rehberleri Birliği (TUREB) tarafından rehberlik sertifika programına katılım sağlayabileceklerdir. Bu durumda, rehber odalarının ve Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin ortak önerileri doğrultusunda Turizm Bakanlığının onayı ile ülkesel veya bölgesel turist rehberliği sertifika programı yürütülmektedir (Pelit & Katırcıoğlu, 2018).

Tablo 1

Türkiye’deki Yükseköğrenim Düzeyindeki Turist Rehberliği Eğitimi Veren Kurumlar

Verilen Eğitim Türü	Son Üç Yıl
Önlisans Düzeyinde Eğitim Veren Üniversiteler	28
Lisans Düzeyinde Eğitim Veren Üniversiteler	39
Lisansüstü Düzeyinde Eğitim Veren Üniversiteler	21

Kaynak: (Ak & Soybalı, 2021; Eser, 2020; Yükseköğretim Programı Atlası, 2021)

Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye’de önlisans, lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim veren üniversitelerin sayıları yer almaktadır. Ön lisans düzeyindeki bölüm sayısı 53 iken, lisans düzeyindeki turist rehberliği bölüm sayısı 51’dir (Yükseköğretim Program Atlası, 2021).

2. Türk İşaret Dili ve Turist Rehberliği

İşitme engelli birey, iki veya tek kulağında tam veya kısmi duyma kaybı yaşayanlar olarak tanımlanır. Kısmi duyma kaybı yaşayıp işitme cihazı kullanan bireyler de bu gruba dâhildir (Baş, 2016). İşitme engellilerin konuşma becerileri duyma kayıplarına göre değişkenlik göstermektedir ve kendilerini doğru ifade etmek için işaret dili kullanmaktadırlar (Karaca & Bayır, 2018). İşaret dili, işitme engelli kişiler ile iletişim kurabilmek açısından önemli bir yöntemdir (Akmeşe & Kayhan, 2017). En eski işaret dillerinden biri olduğu düşünülen Türk işaret dili hem görseelliğin ön planda olduğu hem de jestlerin kullanıldığı bir dildir. Bu dil, 2013-2014 eğitim öğretim yılından itibaren üniversitelerin bölüm müfredatlarında seçmeli ders olarak programlara dâhil edilmiştir (Akmeşe, 2016). Nitekim, bazı üniversiteler bünyesinde verilen turizm veya turist rehberliği programlarında da işaret dili seçmeli ders olarak müfredata dahil edildiği görülmektedir. Ek olarak, Yükseköğretim Kurumu kapsamında yürütülen “engelsiz eğitim”, çalışmaları ile Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak “Türk İşaret Dili ve Sağır Çalışmaları Anabilim Dalı” kurulmuştur. Bu kapsamda, 2018-2019 eğitim-öğretim yılı döneminde “Türk İşaret Dili Tercümanlığı II. Öğretim Tezsiz Yüksek Lisans Programı” açılarak öğrenci alımına başlanmıştır (T.C. Yükseköğretim Kurulu, 2017-2018).

Zajadacz (2014), işitme engelli bireylerin turizm ve seyahat olanakları hakkındaki bilgi kaynağının internet, aile ve arkadaş çevresinin olumlu veya olumsuz deneyimleriyle şekillendiğini vurgulamaktadır. Zbikowski ve diğerleri (2011) de, engelli bireylerin rehberli turları daha çok tercih ettikleri ve katılmayı en çok istedikleri turizm çeşidi olarak yine rehberli turlar bulgusuna ulaşmıştır. Bu bağlamda, tur programları süresince engelli turistlere eşlik eden ve bu süreçte aktif rol alan turist rehberlerine de önemli görevler düşmektedir. Özel gereksinimleri olan bu kişiler için, engelli turizmde uzmanlaşma (Türkmendağ & Türkmendağ, 2020) ve engelli bireyler hakkında

çalışma yapma gerekliliği turist rehberlerinin geleceği açısından önem taşımaktadır (Arslantürk & Gül, 2019).

3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmada, Yükseköğrenim düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren kurumların müfredatları içerisinde “Türk İşaret Dili” dersinin yeri incelenmektedir. Ayrıca araştırma yaygın eğitim kapsamında TUREB tarafından verilen turist rehberliği eğitim müfredatında da Türk işaret dili eğitimine yönelik bir dersin yer alıp almadığının belirlenmesidir.

Araştırma, işitme engelli bireylerin insan onuruna yakışır seyahat hakkı ile seyahat etmelerini sağlamak için profesyonel turist rehberlerinin eğitiminde “Türk İşaret Dili” ne yer verilmesinin önemini ortaya çıkarmaktır. Bu alanda yapılacak araştırmalara temel oluşturarak, turist rehberliği eğitim müfredatının güncel yönelimlere göre geliştirilmesi gerekliliğinin ortaya çıkarılması açısından çalışma önemlidir.

4. Yöntem

Araştırmanın amacı, Türkiye’de turist rehberliği alanında ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeylerinde eğitim veren üniversiteler ve TUREB tarafından düzenlenen sertifika programlarının müfredatlarında “Türk İşaret Dili” dersinin yeri incelenmektir.

Araştırmada öncelikle turist rehberliği eğitimi ve engelli turizme yönelik literatür taraması yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi temel alınarak, doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman analiz tekniği, yazılı kaynakların sistematik olarak incelenmesi (Yıldırım & Şimşek, 2018) ve analiz edilmesi için kullanılan nitel araştırma yöntemidir (Kıral, 2020). Bulgular, Yükseköğretim Program Atlası ve üniversitelerin web sitelerinin incelenmesi yolu ile elde edilmiştir. Türkiye’de ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren kurumlar tespit edilmiştir. 2020-2021 yıllarına ait Yükseköğretim Program Atlası’ndan yararlanılmıştır. Üniversitelerin web sitelerinden turist rehberliği bölüm müfredatları incelenmiştir. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın gözetimi ve denetiminde TUREB tarafından verilen sertifika programları ders içerikleri incelenmiştir. Bu incelemeler ışığında, ilgili bölümlerin işaret dili eğitimine ders müfredatında yer verip vermediği ve veriyse seçmeli mi yoksa zorunlu olarak mı sunduğu bilgilerine ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında, turist rehberliği eğitimi için, lisans düzeyinde dört yıllık zorunlu /serbest seçmeli ders önerisi sunulmuştur.

5. Bulgular

Yükseköğretim Program Atlası ve turist rehberliği eğitimi veren üniversitelerin web siteleri incelendiğinde; ön lisans düzeyindeki rehberlik eğitiminin turist rehberliği, lisans düzeyinde, turizm rehberliği, lisansüstü eğitimin ise, turist rehberliği, rekreasyon ve turist rehberliği ve turizm rehberliği gibi farklı kavramlarla adlandırıldığı görülmüştür. Araştırmada üniversitelerin eğitim müfredatları; ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim olarak üç grupta incelenmiştir. İlk olarak ön lisans, ikinci olarak lisans ve son olarak ise lisansüstü düzeyinde Türk İşaret Dili dersinin olup olmadığı ve varsa seçmeli mi yoksa zorunlu ders olarak verildiği bilgilerine ulaşılmıştır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı izni ile TUREB tarafından verilen sertifika eğitimi ders müfredatı da incelenmiştir. Bu sertifika programında Türk işaret dilinin yer almadığı belirlenmiş ve Türk İşaret Dili dersi müfredatlarında olan üniversiteler kategorize edilerek tablolştırılmıştır.

5.1. Türkiye’deki Turist Rehberliği Eğitimi İçerisinde Türk İşaret Dili

Araştırma kapsamında ele alınan; Yükseköğrenim düzeyinde üniversitelerin meslek yüksekokulu, yüksekokul, turizm fakültesi, sosyal bilimler enstitüsü bünyesinde yer alan turist rehberliği eğitimi müfredatı içerisinde “Türk İşaret Dili”nin yeri olup olmadığı incelenmiştir. Bu bağlamda, 2020-2021 eğitim-öğretim yılı YÖK Program Atlasından ve Yükseköğrenim düzeyindeki turist rehberliği eğitimi veren üniversiteler belirlenmiş ve bölüm müfredatları incelenerek “Türk İşaret Dili” dersine müfredatlarında yer veren üniversiteler tablolaştırılmıştır.

Tablo 2

Ön Lisans Düzeyinde Turist Rehberliği Eğitimi Veren Üniversitelerin Müfredatında “Türk İşaret Dili”

Üniversite Adı	MYO Adı	Bölüm Adı	Engellilere Yönelik Ders Türü	Seçmeli/Zorunlu
Ankara Üniversitesi	Beypazarı MYO	Turist Rehberliği	Engelsiz Turizm	Seçmeli (teorik)
Iğdır Üniversitesi	Iğdır MYO	Turist Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Marmara Üniversitesi	Sosyal Bilimler MYO	Turist Rehberliği	İşaret Dili	Zorunlu(teorik)
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Sebahat ve Erol Toksöz MYO	Turist Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van MYO	Turist Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli(teorik)

Kaynak: 2020-2021 yılı YÖK Program Atlasından ve turist rehberliği eğitimini ön lisans düzeyinde veren üniversitelerin web sitelerindeki ders bilgi paketleri ışığında yazarlar tarafından derlenmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, Türkiye’de turist rehberliği ön lisans düzeyinde eğitim veren toplam 28 üniversite bulunmaktadır. Araştırma kapsamında; 41 örgün, 7 ikinci örgün ve 5 de uzaktan eğitim olmak üzere 53 turist rehberliği bölüm müfredatları incelenmiştir. 4 üniversitenin ‘Türk İşaret Dili’ eğitimine seçmeli ders olarak yer verdiği gözlenmiştir. Bir üniversitenin ise, engelsiz turizm dersine seçmeli olarak yer verdiği görülmüştür.

Tablo 3

Lisans Düzeyinde Turist Rehberliği Eğitimi Veren Üniversitelerin Müfredatında “Türk İşaret Dili”

Üniversite Adı	Fakülte/Y.O Adı	Bölüm Adı	Engellilere Yönelik Ders Türü	Seçmeli/Zorunlu
Adıyaman Üniversitesi	Turizm Fak*.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Akdeniz Üniversitesi	Manavgat Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Aksaray Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Atatürk Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Gümüşhane Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Kırklareli Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Mersin Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Turizm Fak.	Turizm Rehberliği	İşaret Dili	Seçmeli (teorik)

Kaynak: 2020-2021 yılı YÖK Program Atlasından ve turizm rehberliği eğitimini lisans düzeyinde veren üniversitelerin web sitelerindeki ders bilgi paketleri ışığında yazarlar tarafından derlenmiştir.

* Fakülte.

Türkiye’de toplam 39 üniversite 51 turizm rehberliği bölümü bulunmaktadır (Yükseköğretim Program Atlası, 2021). Bunların altısı seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği ismi ile 38’i ise turizm rehberliği ismi ile eğitim vermektedir. Bu bağlamda, rehberlik eğitiminin üç farklı şekilde adlandırıldığı görülmektedir. Tablo 2’de rehberlik eğitimi “turizm rehberliği” olarak adlandırılır iken; Tablo 3’te “turizm rehberliği”, “seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği” olarak adlandırılmıştır. Araştırma kapsamında, 37 üniversitenin lisans düzeyinde 51 Turizm Rehberliği, bölüm müfredatları incelenmiştir. Kafkas Üniversitesi ve Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi web sitelerinde turizm rehberliği bölümü yer almasına rağmen bölüm eğitim vermediğinden dolayı kapsam dışı bırakılmıştır. Bu bağlamda lisans düzeyinde eğitim veren 8 üniversitenin ders bilgi paketlerinde “Türk İşaret Dili” eğitimine seçmeli ders olarak yer verdikleri açıkça görülmektedir. Bu üniversitelerin işaret dili eğitiminin içeriği incelendiğinde, Türk İşaret Dili’nin tanımı, jest ve mimikler, işaret dili ile sözel dilin birlikte kullanılması, selamlaşma, bu dili kullanarak işitme engelli kişiler ile iletişim kurma ve benzeri eğitimleri içerse de sadece teorik olarak verilmektedir. Bu durumda öğrenciler işaret dili dersini seçmeli olarak alsa bile öğrenecekleri bilgiler sadece teoride kalacaktır. Öte yandan, daha kapsamlı olarak verilecek Türk İşaret Dili eğitimi öğrencilere profesyonel mesleklerinde nitelik kazandıracakları düşünülmektedir.

Tezli/tezsiz yüksek lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren üniversitelerin; Afyon Kocatepe, Akdeniz, Ankara Hacı Bayram Veli, Balıkesir, Ege, Eskişehir Anadolu ve Osmangazi, Mersin ve Selçuk (Eker, Kaya & Zengin, 2019; Çokişler, 2017) üniversitelerinin müfredatında “Türk İşaret Dili” eğitimine seçmeli veya zorunlu olarak yer vermemiştir.

Turist Rehberleri Birliği (TUREB) tarafından düzenlenen sertifika programları incelendiğinde, Türk İşaret Diline yönelik bir ders veya uzmanlık eğitimi verilmediği görülmüştür. Turist Rehberleri Birliği’ne kayıtlı olan profesyonel turist rehberlerinin de “Türk İşaret Dili” eğitimi almadıkları, TUREB ile yapılan görüşme kapsamında saptanmıştır. Ancak Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası (ÇARO) 24-27-29/ 12/ 2021 ve 03-05-10/ 01/2022 tarihlerinde turist rehberlerine özel Türk İşaret Dili eğitimi düzenlemiştir. Eğitimin içeriği; sağlıklar ve kültürleri ile ilgili bilgilendirme semineri, Türk İşaret Dili Alfabeti, işaret dili ile tanışma, sayılar, zaman konuları, renkler, duyular, filler, sıfatlar, basit cümle kurma, diyalog ve turizmde sık kullanılan ifadeler konularını kapsamaktadır. Eğitime 12 turist rehberi katılmıştır (ÇARO, 2022). Öte yandan, TÜRSAB, seyahat acentası personeline “Türk İşaret Dili” ile ilgili sertifika eğitimi vermektedir. Üç günlük hızlandırılmış Türk İşaret Dili eğitim içeriğinde turizm alan terimlerine ve uygulamaya yer verildiği görülmektedir (TÜRSAB, 2019).

Turist Rehberliği Lisans Düzeyinde Türk İşaret Dili Uzmanlık Eğitiminde Ders Önerisi

6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu kapsamında turist rehberliği, esnaf olma statüsünden meslek statüsüne geçmiştir. Bu kanun kapsamında, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın denetimi altında Turist Rehberleri Birliği aracılığıyla ihtiyaç duyulan durumlarda turist rehberliği sertifika programı açabilecektir. Öte yandan, hali hazırda Yükseköğrenim bünyesinde verilen turist rehberliği eğitimi devam etmektedir. Yükseköğrenim düzeyinde verilen turist rehberliği bölüm müfredatı içerisinde yer alan uygulama veya eğitim gezileri Turist Rehberleri Birliği (TUREB) aracılığıyla düzenlenmektedir.

Turist rehberi olmak için; Yükseköğrenimde eğitim-öğretim gören rehberlik öğrencilerinin turizmin geleceğe yönelik eğilimleri ve bu kapsamda değerlendirilebilecek engelli turizm pazarında aktif rol oynayabilme amacıyla; işitme engelli bireylerin seyahat ihtiyaçları gözetilerek “Türk İşaret Dili” eğitiminin turist rehberliği eğitim müfredatı içerisinde zorunlu/seçmeli ders olarak yer verilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Nitekim 12 üniversitenin 5 önlisans, 8 lisans düzeyindeki bölümlerinde “Türk İşaret Dili”ne zorunlu/seçmeli ders olarak yer verildiği görülse de, verilen

eğitimin teoride kalması, eğitimin gerçekleştirildiğine dair haftalık programlarda görülmemesi ve 12 üniversitelerle sınırlı kalması gibi somut çıktılar görülmektedir.

Araştırmada, lisans düzeyinde ders önerisinin getirilmesinin nedeni; 3. Turizm Şurası'nda görüşülen turist rehberliğinin önlisans düzeyinde verilmesinin uygun olmadığı görüşüdür. Aynı zamanda, önlisans eğitim veren bölümlerin yerine dört yıllık eğitim veren bölümlere dönüştürülmesi veya açılması önerisidir (Yenipınar, Çınar & Bak, 2017). Bu bağlamda oluşturulan "Turist rehberliği lisans düzeyinde Türk İşaret Dili"nin ders müfredatı içerisinde daha kapsamlı ele alınarak verilmesinin, hali hazırda lisans düzeyinde eğitim veren üniversitelerden biri pilot üniversite olarak seçilmesi ve uygulamaya konulması; turist rehberliği ve ülke turizminin gelişmesi açısından önem taşımaktadır. Yukarıda ifade edilen dönem bazında ders önerileri tablosu; Türk İşaret Dili eğitim uzmanları, İşitme Engelliler ve Aileleri Derneğinde çalışan ve gönüllü olarak derneğe hizmet sağlayan "Türk İşitme Engelli" alanında doktorasını tamamlayan uzman ve uzmanların görüşleri doğrultusunda hazırlanmıştır (Sömen, 2022). Yükseköğretim kapsamında dört yıllık turist rehberliği eğitimi veren üniversiteler arasından "Türk İşaret Dili" eğitimine müfredatlarında yer veren üniversite veya bünyesinde sertifika kapsamında işaret dili sertifikasyon süreci yürüten üniversitelerden pilot bir okul seçilerek Tablo 5'teki derslere turist rehberliği bölüm müfredatı içerisinde yer verilerek gerçekleştirilebilir. Seçilecek olan pilot üniversitede; diğer bazı üniversitelerin turist rehberliği bölüm kontenjanları gibi 30 civarında veya daha az sayıda öğrencisi olabilir.

Turist rehberliği eğitiminde; eylemli turist rehberlerinden, uzmanlık alanı rehberlik olan akademisyenlerden ve Türk İşaret Dili uzmanlarından yararlanılmalıdır. Özellikle Türk İşaret Dili uzmanları için; İstanbul Üniversitesi "Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi", Kocaeli Üniversitesi "Engelliler Araştırma ve Uygulama Birimi" ve Ankara Üniversitesi "TÖMER" ve özel sektörde verilen "Türk İşaret Dili" eğitim uzmanlarına yer verilebilir.

Yenipınar ve Eser (2014) çalışmasında, TUREB tarafından turist rehberlerine işaret dili eğitiminin açılmasını ve kokartlarına bu yeterliliğin eklenmesi yönünde öneride bulunmuştur. Gelecekte karşılaşılabilecek zorlukların üstesinden gelmek için de, turist rehberliği eğitim sisteminde değişikliklere ihtiyaç duyulacaktır (Sheldon, Fesenmaier, & Tribe, 2011).

İşçeli & Kılıç, 2018; Yenipınar ve Kardaş, 2019 üniversiteler düzeyinde verilen turist rehberliği eğitim müfredatlarını geliştirme yönünde araştırmalar yapmışlar ve turizmin gelişmesi doğrultusunda müfredatta da yeniliklerin olması gerekliliğini vurgulamışlardır. Ek olarak; 2016 yılında gerçekleştirilen "9.Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı" kapsamında, turist rehberliği eğitim sorunlarını ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Söz konusu konferansta, turist rehberliği eğitiminin zayıf ve güçlü yönleri listelenmiş ve alternatif turizm konularına ilişkin eğiliminin eksikliği zayıf yön olarak saptanmıştır (Kozak, Ateş, Kozak, & Tanrısever, 2016). Turizm ve seyahat sektörünün gelişmesinde, tanıtılmasında aktif rol oynayan turist rehberlerin profesyonel olarak eğitilmesi, rehberlik mesleğinin gereklerini kazanması ve rehberler için farklı istihdam olanaklarının sağlanması önemlidir. Araştırma kapsamında turist rehberliği öğrencileri için oluşturulan ve ilgili lisans eğitimlere örnek teşkil edecek turist rehberliği eğitiminde "Türk İşaret Dili" seçmeli/zorunlu ders önerisi dönem bazında ele alınarak aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Tablo 4

Turist Rehberliği Lisans Düzeyinde Seçmeli/Zorunlu Dönemlik Ders Önerisi

I. Dönem	II. Dönem	Yaz Dönemi
<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Diline Girişİşitme Engelliler ve Dil	<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Dili – IDil Gelişimi ve İletişim	<ul style="list-style-type: none">Dönemsel Uygulama Turu Iİşitme Engelli Derneği Stajı
III. Dönem	IV. Dönem	
<ul style="list-style-type: none">TİD Turizm Alan TerimleriTürk İşaret Dili- II	<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Dili- IIIDavranış Yönetimi	<ul style="list-style-type: none">Dönemsel Uygulama Turu II
V. Dönem	VI. Dönem	
<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Dili (Uygulamaları- I)İşitme Engellilerde Alternatif İletişim Yöntemleri	<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Dili (Uygulamaları- II)	<ul style="list-style-type: none">Dönemsel Uygulama Turu IIISeyahat Acentası Stajı
VII. Dönem	VIII. Dönem	
<ul style="list-style-type: none">Türk İşaret Dili (Uygulamaları- III)	<ul style="list-style-type: none">İşitme Engelli Tur Organizasyonu ve YönetimiTürk İşaret Dili Ölçme ve Değerlendirmeleri	<ul style="list-style-type: none">Uygulama Gezisi

Kaynak: (Sömen, 2022), Türk İşaret Dili eğitim uzmanları, İşitme Engelli Dernekleriyle yapılan görüşmeler ve kavramsal çalışma ışığında yazarlar tarafından derlenmiştir.

Tablo 4 ilk aşamada, üniversiteler bünyesinde “Özel Eğitim Öğretmenliği” bölümü müfredat programlarındaki ders içerikleri incelenerek; işitme engelli bireyler ile ilgili olan dersler belirlenmiştir. İkinci aşamada, Anadolu Üniversitesi bünyesindeki “Engelli Bakım ve Rehabilitasyon” bölüm dersleri, üçüncü aşamada, TÜRSAB’ın seyahat acenta personeli için verdiği “Türk İşaret Dili” eğitimi ders içerikleri ve diğer özel kuruluşların vermiş olduğu Türk işaret dili sertifika programlarının dersleri temel alınarak hazırlanmıştır. Son aşamada ise, belirlenen derslerin uygunluğu uzmanlar tarafından incelenmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak ders listesinin son hali oluşturulmuştur.

Tablo 4’teki dersler; güz ve bahar dönemlerinde kazandırılması planlanan teorik bilgileri pratiğe dökmek amacıyla lisans düzeyinde geliştirilmiştir. Söz konusu tablodaki önerilerin işaret dili ağırlıklı olması nedeniyle dönemsel uygulamalı turlar yapılabilir. Turist rehberlerinin uygulama gezisinden farklı olarak işaret dili pratiği kazanma amacıyla tur şeklinde düzenlenebilir. Öte yandan 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu’nda yer alan turist rehberlerinin mesleğe kabul için “uygulama gezisini tamamlama ve gezi sonunda yapılan sınavda başarılı olmak” 4. Maddesi (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012) kapsamında aday rehberlerin eğitimlerini tamamlamadan TUREB tarafından yapılan uygulama gezilerine katılmaları turist rehberi olabilmek için zorunludur. Bakanlığın denetimi altında TUREB tarafından yürütülen bu uygulamalara ek olarak tablo 5’te işaret dili uygulama turlarının dönem bazında yapılmasını öneriyoruz. Ayrıca Turist Rehberleri Birliği’nin de bu ders önerilerini dikkate alarak işaret dili uzmanlığı konusunda sertifika verebilir.

Son olarak, turist rehberliği öğrencileri iki ayrı yaz döneminde 15 günlük staj gerçekleştirebilirler. Birinci staj dönemi; Türk İşaret Dili eğitimini kavrayabilmek ve pratik yapmak amaçlı yapılmalı. İkinci staj dönemi ise; seyahat acentasına bağlı olarak rehberliği uygulama niteliklerini kazandırmak amaçlı olmalıdır. Dört yıllık bu eğitim süreci, turist rehberi niteliklerini kazandıran, turizmin yeni eğilimleri çerçevesinde kendini geliştiren ve erişilebilir uzman rehberler olarak meslekte yeni istihdam olanakları yaratmada öncü bir rol üstleneceği düşünülmektedir. Yukarıda bahsedilen erişilebilir turist rehberliği eğitimine örnek teşkil edebilecek bir müfredat

içeriğinde yer verilmesi için zorunlu/seçmeli “Türk İşaret Dili” ders önerileri dönem bazında ele alınmış olup, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile TUREB tarafından verilen sertifika programlarına da adepte edilebilecek bir ders öneri tablosu oluşturulmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Geçmişten günümüze kadar geçen süre boyunca turizm türleri sürekli değişmiş ve yeni eğilimler ile karşı karşıya kalmıştır. Bu eğilimlerden bir tanesi de erişilebilir turizmdir. Engelli bireylerin seyahat ve turizm faaliyetlerine engelsiz bir şekilde katılım sağlamaları turizmin gelişmesi açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle Turizm işletmelerinde çalışan tüm personelin, engelli turizm konusunda eğitim alma gerekliliği doğmuştur. ÇARO ve TURSAB tarafından turist rehberlerine ve seyahat acentası personeline kısa süreli de olsa Türk İşaret Dili eğitimi verilmektedir. Ancak her iki eğitimin de uzmanlık kazandırıcı nitelikte olmayıp, basit konuşma veya iletişim kurmaya yönelik eğitimler olduğu görülmektedir. İşitme engelli bireylerin seyahatlerinde Türk İşaret Dili bilen turist rehberlerine duydukları ihtiyaç ve bu konuda uzmanlık eğitimi almaları araştırmanın ana temasını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yapılan bu araştırma; işitme engelli bireylere yönelik yapılan çalışma sonuçları ve önerileriyle (Ayyıldız, Atay, & Yazıcı, 2014; Baş & Ulama, 2014; Türkmendağ & Türkmendağ, 2020; Uysal & Eser, 2014; Zajadacz, 2014; Zbikowski, Kuzmicki, Dabrowski, & Soroka, 2011) benzerlik taşımaktadır.

2023 Turizm Stratejisi’nde de turizm eğitimine önem verilmesi gerekliliği vurgulanmış ve bu doğrultuda turizm sektörünün ihtiyacına yönelik bugünkü ve gelecekteki olası gelişmeler veya değişiklikler sürekli takip edilerek turizm eğitim müfredatlarının hazırlanması amaçlanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007). Bu doğrultuda engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmaları için, turizm çalışanlarının gerekli eğitimleri almaları önemlidir (Yenipınar & Kardeş, 2019). Özellikle fiziksel alanlar konusunda herhangi bir yatırım gerektirmeyen “İşitme Engelli Bireyler” e yönelik turların planlaması, “Türk İşaret Dili” nde uzman rehberler yetiştirilmesi, engelli turizm pazarından pay almanın başlangıcı olabilir. Turizm için öncü bir rol üstlenen turist rehberlerinin de eğitiminde yenilikler sürekli takip edilmeli ve müfredata ilave edilmelidir.

Dünyada ve Türkiye’de turizmin gelişmesi ile doğru orantılı olarak kilit bir rol üstlenen turist rehberliği ve bu mesleğe yönelik eğitim üniversitelerin meslek yüksekokulu, yüksekokul ve turizm fakültelerinde yerini almakta ve her geçen gün sayısını arttırmaktadır. Bu doğrultuda, ifade edilen “Türk İşaret Dilinde” uzman turist rehberi yetiştirmeye yönelik lisans düzeyinde eğitim müfredatı (seçmeli/zorunlu ders önerisi) dönem bazında sunulmuştur. Önerilen dersler içerisinde; Türk İşaret Diline Giriş, Türk İşaret Dili-I, II, II, işitme engelliler ve dil, dil gelişimi ve iletişim, işitme engellilerde alternatif iletişim yöntemleri, Türk İşaret Dili uygulamaları I, II, III, işitme engelli tur organizasyonu ve yönetimi, Türk İşaret Dili ölçme ve değerlendirmeleri dersleri bulunmaktadır. Araştırma sonucunda, turist rehberliği eğitimi veren 12 üniversitenin bölüm müfredatlarında seçmeli ders olarak yer alan “işaret dili” dersinin teorik olarak bilgi paketinde yer aldığı görülmüştür. Türk İşaret Dili eğitiminde uygulama öğrenme sürecini hızlandırır ve kalıcı olmasını sağlar. İşaret Dili eğitiminin %80’i uygulama olmalıdır ve süreçte sağlıkların da olmasına özen göstermelidir (Sömen, 2022).

Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi bünyesinde verilen turizm rehberliği bölümü 55 öğrenci 2021 yılında işaret dili dersini teorik olarak almışlardır. Diğer yandan 8 Üniversitenin 9 turist rehberliği bölümünün seçmeli ders olarak müfredat içeriğinde bulunan Türk İşaret Dili eğitiminin, üniversite seçimlik ders havuzunda olduğunu, müfredata yeni dâhil edildiğini, pasif durumdaki dersi alan öğrencinin olmadığı sonucuna ilgili üniversitelerin öğrenci işleri memurlarıyla iletişim kurarak ulaşılmıştır. Ancak 3 üniversite 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında bilgiyi saklı tutma hakkını kullanmıştır. 12 üniversitenin “Türk İşaret Dili” eğitimine müfredatlarında yer vermesi ise; turizmde yaşanan gelişmeleri takip ettikleri ve rehberlere yeni nitelikler kazandırmaya

çalıştıkları anlaşılmaktadır. Zajadacz (2014), işitme engellilerin uyarlanmış veya engelli turizm ihtiyaçlarına yönelik sunduğu önerilerde; işaret dili bilen rehberlerin veya seyahat personelinin olması ve bu hizmetin teklif edilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. İşçeli ve Kılıç (2018), üniversitelerde verilen turist rehberliği eğitim müfredatının turizm çeşitlerine göre verilmesi gerekliliğine dikkat çekmiştir. Ayrıca üniversitelerin turist rehberliği lisans bölümünde öğrenci-danışman ortaklığıyla yürütülen projesinin konusu, turist rehberliği ve Türk İşaret Dili ile ilgili olmalıdır. Dolayısıyla bu araştırmada sunulan tablo 5, Türk İşaret Dili dersi ile ilgili almış oldukları teorik ve uygulama becerileri her bir öğrencinin yapacağı projeye somut bir çıktı sağlayabilir. Bu durumda daha geniş kapsamıyla verilecek “Türk İşaret Dili” eğitiminin donanımlı turist rehberlerinin yetişmesi ve erişilebilir turizmin sağlanması açısından gerekli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adıyaman Üniversitesi (2022, Ağustos). *Adıyaman Üniversitesi bilgi paketi*.
<https://obs.adiyaman.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=73&curSunit=1494#>
- Ak, S. & Soybalı, H. H. (2021). Turist rehberliği tezsiz yüksek lisans eğitimi: Dersler ve akademisyenler üzerine bir araştırma. *Turist Rehberliği Dergisi*, 4(2), 119-142.
- Akdeniz Üniversitesi (2022, Ağustos). *Turizm rehberliği- programı bilgileri*.
<https://obs.akdeniz.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=40&curSunit=960#>
- Akdu, U. & Akdu, S. (2018). Engelli turizmi: Yasal düzenlemeler ve uygulamalar. *Gümüşhane University, Institute of Social Sciences*, 9(23), 99-123.
- Akmeşe, P. P. & Kayhan, N. (2017). İşaret dili dersine katılan öğretmen adaylarının görüşlerine göre türk işaret dili eğitiminin incelenmesi. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 8(1), 1-38.
- Aksaray Üniversitesi (2022, Ağustos). *Turizm rehberliği - programı bilgileri*.
<https://obs.aksaray.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=11&curSunit=10639>
- Ankara Üniversitesi (2022, Ağustos). *Ankara Üniversitesi Bologna Bilgi Sistemi*.
http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=4096&bot=1699
- Arslantürk, Y. & Gül, T. (2019). Turist rehberliğinde yeni eğilimler ve turist rehberliğinin geleceği. B. Zengin, G. E. Bayram & O. Batman içinde, *Turist Rehberliği Mesleği (Dünü-Bugünü-Yarını)* (ss. 287-325). Detay Yayıncılık.
- Aslan, Z. & Çokal, Z. (2016). Profesyonel turist rehberlerinin kültürel değerlere katkısına ilişkin turist algılamaları. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(1), 53-69.
- Atatürk Üniversitesi (2022, Ağustos). *Turizm rehberliği programı*.
[https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/3715/Turizm%20Rehberli%C4%9Fi%20Program%C4%B1%20\(3715\)](https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/3715/Turizm%20Rehberli%C4%9Fi%20Program%C4%B1%20(3715))
- Ayyıldız, T., Atay, H. & Yazıcı, A. (2014). Konaklama işletmelerinin engelliler için olanakları ve yöneticilerin görüşleri: Kuşadası örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 84-100.

- Baş, M. (2016). *Engelli turizmi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Baş, M., & Ulama, S. (13-16 Kasım 2014). Türkiye'de engelli turizm pazarındaki farklı talep özelliklerinin analizi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi 15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 1532-1547). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Batman, O., Yıldırğan, R. & Demirtaş, N. (2001). *Turizm rehberliği*. Değişim Yayınları.
- Buhalis, D., Darcy, S. & Ambrose, I. (2012). *Accessible tourism issues: Inclusion, disability, ageing population and tourism*. Channel View Publication.
- Burnett, J. & Bender-Baker, H. (2001). Assessing the travel-related behaviours of the mobility-disabled consumer. *Journal of Travel Research*, 40(1), 4-11.
- ÇARO (Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası). (2022, 02 28). *Turist rehberlerine özel türk işaret dili eğitimi*. (S. Altun, Röportaj Yapan).
- Çizel, B. & Çizel, R. (2014). Engellilerin turizm kısıtları ve turist olma niyeti ilişkisinde aracı değişkenler: Motivasyon gücü ve öğrenilmiş çaresizlik. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 176-189, <https://doi.org/10.17123/atad.vol25iss280747>.
- Çokişler, N. (2017). Turizm rehberliği eğitiminde çeyrek asırdır değişmeyen parçalanmış yapı sorunu. *3. Turizm Şurası* (ss. 324-335). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Çokişler, N. (2021). Turist rehberliği mevzuatının tarihsel değişimi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 17-28.
- Çolakoğlu, O. E., Epik, F. & Efendi, E. (2010). *Tur yönetimi ve turist rehberliği*. (2.Baskı) Detay Yayıncılık.
- Devile, E. & Kastenholz, E. (2018). Accessible tourism experience: The voice of people with visual disabilities. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 10(3), 265-285.
- Eker, N., Kaya, C. & Zengin, B. (2019). Turist rehberliği eğitimi. B. Zengin, G. E. Bayram, & O. Batman içinde, *Turist Rehberliği Mesleği (Dünü-Bugünü-Yarını)* (ss. 59-93). Detay Yayıncılık.
- Eser, S. (2020). Lisansüstü turizm rehberliği eğitimi üzerine bir durum analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 2956-2984.
- European Commission. (2021, March 03). Questions and Answers: Strategy for the Rights of Persons with. Brussels.
- Freeman, I. & Selmi, N. (2010). French versus Canadian tourism: Response to the disabled. *Journal of Travel Research*, 49(4), 471-485.
- Göktaş, P. & Bulgan, G. (2016). Turizm sektöründe engelliler ile iletişimin geliştirilmesine yönelik bir çalışma. *Akademia*, 4(3), 36-56, doi: 10.17680/akademia.24946.
- Gümüşhane Üniversitesi (2022, Ağustos). *Turizm rehberliği bölümü*. <https://turizm.gumushane.edu.tr/tr/sayfa/b%C3%B6l%C3%BCmler/?birim=turizm-rehberligi-bolumu>

- Güven, A. & İçöz, O. (2018). Turist rehberliği mevzuatı. S. Eser, S. Şahin & A. Çakıcı içinde, *Turist Rehberliği* (ss. 263-286). Detay Yayıncılık.
- İşçeli, Z. & Kılıç, G. (2018). Lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitimi veren fakültelerin müfredatlarının incelenmesi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(1), 41-56.
- Karaca, M. F. & Bayır, Ş. (2018). Türk işaret dili incelemesi: İletişim ve dil bilgisi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, 2(2), 35-58.
- Kargiglioğlu, Ş., Bayram, G. E. & Bayram, A. T. (2020). Gastronomi turizminde rehberlik uygulamaları. V. Altıntaş, & Z. Türkmendağ içinde, *Alternatif Turizmde Rehberlik Uygulamaları- Güncel Yaklaşımlar* (ss. 17-33). Detay Yayıncılık.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189.
- Kırklareli Üniversitesi (2022, Ağustos). *Turizm fakültesi: Turizm rehberliği*. <https://ebp.klu.edu.tr/Bolum/BolumDetay/389>
- Kolodziejczak, A. (2019). Information as a factor of the development of accessible tourism for people with disabilities. *Quaestiones Geographicae*, 38(2), 67-73.
- Kozak, N., Ateş, S., Kozak, M. & Tanrıseven, C. (7-9 Nisan 2016). 9. Akademik turizm eğitimi arama konferansı sonuç raporu: Turizm rehberliği eğitimi arama konferansı. İstanbul: Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi.
- Kozak, N., Kozak, M. A. & Kozak, M. (2010). *Genel turizm: İlkeler-kavramlar*. Detay Yayıncılık.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (1986, 07.02). *Profesyonel turist rehberliği yönetmeliği*. [//teftis.ktb.gov.tr/TR-264585/profesyonel-turist-rehberligi-yonetmeliği-rg-tarihi-020-.html](http://teftis.ktb.gov.tr/TR-264585/profesyonel-turist-rehberligi-yonetmeliği-rg-tarihi-020-.html), (Erişim Tarihi: 04.03.2022).
- Külük, C. Ş. (2019). Sanat müzelerinde sağır ve işitme engelli bireylere dönük sosyal erişim programları "Amerika Birleşik Devletleri örneği". *International Journal of Art, Culture & Communication*, 2(1), 40-67.
- Lovrentjev, S. (2015). Education of tourist guides: Case of Croatia. *Procedia Economics and Finance*, 23, 555-562.
- Lyu, S. O. (2017). Which accessible travel products are people with disabilities willing to pay more? A choice experiment. *Tourism Management*, 59, 404-412.
- Marmara Üniversitesi (2022, Ağustos). *Marmara Üniversitesi eğitim-öğretim bilgi sistemi önlisans- sosyal bilimler meslek yüksekokulu - Turist Rehberliği*. <https://meobs.marmara.edu.tr/ProgramTanitim/sosyal-bilimler-meslek-yuksekokulu/turist-rehberligi-1114-831-0>
- Mason, P. & Christie, M. (2003). Tour guide as critically reflective practitioners: A practitioners: A proposed training model. *Tourism Recreation Research*, 28(1), 23-33.

- Mersin Üniversitesi (2022, Ağustos). *Mersin Üniversitesi bologna bilgi paketi turizm rehberliği programı bilgileri*
<https://obs.mersin.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=27&curSunit=1367>
- Molla, A. C. (2020). Uluslararası turizm ve seyahat işletmeleri. Ş. O. Mercan & M. Üzülmez içinde, *Uluslararası Turizm* (ss. 33-53). Detay Yayıncılık.
- Murray, M. & Sproats, J. (1990). The disabled traveler: Tourism and disability in Australia. *The Journal of Tourism Studies*, 1, 9-14.
- Nazlı, A. (2012). 'Öteki beden' bir ötekilik biçimi olarak engelli beden ve engellilik. *Sosyoloji Dergisi*, 27, 17-32.
- Neumann, P. & Reuber, P. (2004). Economic impulses of accessible tourism for all. *Berlin: Study commissioned by the Federal Ministry of Economics and Technology & Federal Ministry Economic and Labour (BMWA)*.
- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (2022, Ağustos). *Ürgüp Sebahat ve Erol Toksöz Meslek Yüksekokulu / Turist rehberliği*
<http://ects.nevsehir.edu.tr/ects/bilgipaketi/dil/tr/bolum/352004/sayfa/1>
- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (2022, Ağustos). *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*
<http://ects.nevsehir.edu.tr/ects/bilgipaketi/dil/tr/bolum/181006/sayfa/1>
- Özgökçeler, S. & Alper, Y. (2010). Özürlüler Kanunu'nun sosyal model açısından değerlendirilmesi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 33-54.
- Packer, T. L., Packer, T. L., Mckercher, B. & Yau, M. K. (2007). Understanding the complex interplay between tourism, disability and environmental contexts. *Disability and Rehabilitation*, 29(4), 281-292.
- Pelit, E. & Katırcıoğlu, E. (2018). Turist rehberliği mesleğinde taraflar açısından yaşanan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(2), 74-94.
- Ray, N. M. & Ellen, R. (2003). Abilities tourism: An exploratory discussion of the travel needs and motivations of the mobility-disabled. *Tourism Management*, 24(1), 57-72.
- Sheldon, P. J., Fesenmaier, D. R. & Tribe, J. (2011). The tourism education futures initiative (TEFI): Activating change in tourism education. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 11(1), 2-23.
- Soykan, F. (11-13 Aralık 2002). Profesyonel turist rehberliği derslerindeki kursların yeniden değerlendirilmesi ve Türkiye'nin turizm coğrafyası dersine eleştirel yaklaşım. *Turizm Eğitimi Konferansı* (ss. 11-13). Ankara.
- Sömen, O. (2022, 01.20). İşitme engelli dili üzerine müfredat çalışması. (S. Altun, Röportaj Yapan).
- Suardhana, N. & Putra, A. J. (2013). The communication skills of tour guide in handling customers. *e-Journal Program Pascasarjana Universitas Pendidikan Ganesha*, 3, 972-983.

- Şahin, B. & Şahin, S. (21-23 Kasım 2007). Türkiye'de profesyonel turist rehberliği eğitimi: Yaygın ve örgün eğitim alanlarının görüşlerinin karşılaştırılmasına yönelik bir uygulama. *Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu* (ss. 202-215). İzmir: Çeşme Belediyesi.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, E. (2022). *Engelli ve yaşlı istatistik bülteni*. Ankara, Türkiye.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007, 03.02). Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013). Ankara, Türkiye.
- T.C. Yükseköğretim Kurulu. (2017-2018). *İşaret Dili Anabilim Dalı Açıldı*. Yükseköğretim Kurulu, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği https://basin.yok.gov.tr/AciklamaBelgeleri/2018/09_isaret_didli_anabilimdali_acildi.pdf (Erişim Tarihi: 21.05.2021).
- Tanrısever, C., Bektaş, İ. & Koç, D. E. (2019). Dünyada turist rehberliği eğitimi. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 2(1), 44-56.
- Tasa, H. & Mamatoğlu, N. (2018). Attitude change towards disabled persons and sensitivity trainings. *Türkiye Klinikleri, Psychol-Special Topics*, 3(1), 11-21.
- Tetik, N. (2006). *Türkiye'de profesyonel turist rehberliği ve müşterilerin turist rehberlerinden beklentilerinin analizi (Kuşadası örneği)*. (Tez No. 206634) [Yüksek lisans tezi, Balıkesir]. YÖK Tez Merkezi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Tolga, Ö., Korkmaz, H. & Atay, L. (2015). Lisans düzeyindeki turist rehberliği öğrencilerinin mesleki tutumlarına yönelik bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 12(2), 26-41.
- Turist Rehberliği Meslek Kanunu. (2012, 06. 07). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622-2.htm>, (Erişim Tarihi: 16.05.2021).
- Türkmen, M. T. (2017). Turist rehberlerinin liderlik yönelimlerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(3), 913-927.
- Türkmendağ, T. & Türkmendağ, Z. (2020). Erişilebilir turizmde turist rehberliği uygulamaları. V. Altıntaş, & Z. Türkmendağ içinde, *Alternatif Turizmde Rehberlik Uygulamaları-Güncel Yaklaşımlar* (ss. 35-52). Detay Yayıncılık.
- TÜRSAB. (2019,11.06). Türkiye Seyahat Acentaları Birliği: <https://www.tursab.org.tr/duyurular/turk-isaret-dili-egitimi-tursab-genel-mezkez> (Erişim Tarihi: 05.06.2021).
- UDHR. (2008). *Universal Declaration of Human Rights*. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>. (Erişim Tarihi: 05.12.2021).
- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (2022, Ağustos). *Van Meslek Yüksekokulu - Seyahat, Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü- Turist Rehberliği*. <http://bilgipaketi.yyu.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/0/61275/9399/932001>

- Yau, M. K., Mckercher, B. & Packer, T. L. (2004). Travelling with a disability: More than an access issue. *Annals of Tourism Research*, 31(4), 946-960.
- Yenipınar, U. & Eser, S. (13-16 Kasım 2014). Engelli turistlerin turlarda karşılaştıkları sorunlar: Turist rehberleri açısından bir değerlendirme. 15. *Ulusal Turizm Kongresi: Engelsiz Turizm* (ss. 1132-1143). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yenipınar, U., Çınar, B. & Bak, E. (2017). Turist rehberliği eğitimi ve mesleğin güncel sorunları ve çözüm önerileri. 3. *Turizm Şurası 1-3 Kasım Tebliğler Kitabı* (ss. 308-322). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Yenipınar, U. & Kardaş, K. (2019). Turizm rehberliği bölümleri müfredat geliştirme önerisi. *Journal of Travel and Tourism Research*, 15, 1-26.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Yıldız, Z., Yıldız, S. & Karaçayır, E. (2017). Dünyada ve Türkiye'de engelli turizmi pazarının değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(2), 61-80.
- Yıldız, Z., Yıldız, S. & Bozyer, S. (2018). İşitme engelli turizmi (sessiz turizm): Dünya ve Türkiye potansiyeline yönelik bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20), 103-117.
- Yükseköğretim Program Atlası. (2021). *Yök lisans, ön lisans atlası*. Yükseköğretim Kurulu: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=11007> (Erişim Tarihi: 20.04.2021).
- Zajadacz, A. & Sniadek, J. (2013). Tourism activities of deaf poles. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, 58, 17-32, Doi: 10.2478/pcsr-2013-0010 .
- Zajadacz, A. (2014). Sources of tourist information used by deaf people case study: The Polish deaf community. *Current Issues in Tourism*, 17(5), 434-454.
- Zbikowski, J., Kuzmicki, M., Dabrowski, D. & Soroka, A. (2011). Vocational activity as determinant of participation in tourism of disabled people from the area of Eastern Poland. *Oeconomia*, 10(2), 121-129.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turist Rehberliği Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %50
2. yazar katkı oranı : %30
3. yazar katkı oranı : %20